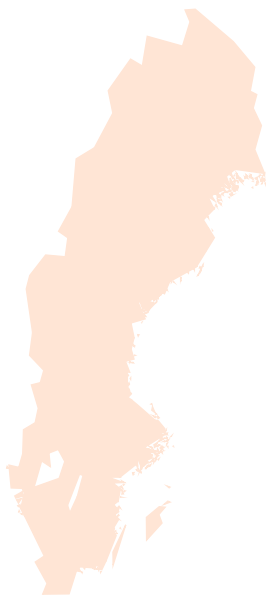

Narkotikaklassade läkemedel

Denna faktaöversikt berör fenomenet icke-förskrivna narkotikaklassade läkemedel. Narkotikaklassade läkemedel kan vid felaktig användning ge ruseffekter och vara beroendeframkallande¹. De kan även leda till dödsfall. Sömnmedel eller lugnade medel i form av bensodiazepiner, smärtstillande medel i form av opioider samt vissa centralstimulerande preparat är exempel på denna typ av läkemedel².

Användning i Sverige

Läkemedelsanvändning som leder till beroende och missbruk kan uppstå inom vården² men preparaten förekommer även på den illegala marknaden och de används ibland i kombination med andra substanser³. Av tullens och polisens beslagsstatistik framgår att narkotikaklassade läkemedel utgör den näst vanligaste kategorin som beslagts efter cannabis⁴.

I en undersökning som genomfördes under 2017 i befolkningen mellan 17-84 år framkom att ca 4 % av respondenterna använt narkotikaklassade smärtstillande medel och 2 % använt sömn-/lugnande läkemedel utan läkares ordination under den senaste 12-månadersperioden. Totalt uppgav ca 5 % av respondenterna icke-förskrivna användning av dessa två läkemedelstyper under perioden. Omräknat till nivån i befolkningen motsvarar det omkring 415 000 personer och könsfördelningen var relativt jämn⁵.

Bland skolungdomar i årskurs 9 respektive gymnasiet år 2, var det år 2018 4 respektive 5 % av eleverna som uppgav att de någon gång använt smärtstillande läkemedel utan läkares förskrivning. Samma andelar uppmättes för användning av sömn-/lugnade läkemedel. Totalt sett uppgick den icke-förskrivna livstidserfarenheten av dessa preparat till 6 % i årskurs 9 respektive 8 % i gymnasiet år 2. När det gäller användning av sömn-/lugnade läkemedel har utvecklingen bland skoleleverna varit relativt stabil sedan 2004⁶.

Ruseffekter och skador

Bensodiazepiner används normalt som sömnmedel eller lugnande medel. De verkar muskelavslappande och lugnande samt dämpar ångest och kan ge biverkningar i form av balansrubbingar, sämre motorik samt försämrade minnesförmåga. Hos äldre individer innebär detta ökad risk att råka ut för fallolyckor.

Användning tillsammans med substanser som alkohol eller opioider kan leda till allvarliga konsekvenser och få dödlig utgång³. Smärtstillande läkemedel i form av opioider lindrar smärta genom att de binder till opioidreceptorer i det centrala nervsystemet där de blockerar smärtimpulser.

Bieffekter av dessa läkemedel är bland annat svårigheter att koncentrera sig samt trötthet. Eftersom denna typ av

läkemedel påverkar funktioner kopplade till andningen kan livshotande tillstånd uppstå om de används tillsammans med andra lugnande substanser som exempelvis alkohol².

Under senare år har antalet personer som avlider till följd av narkotikaanvändning ökat i Sverige. I detta sammanhang har förekomst av opioider noterats i de allra flesta fall och i synnerhet syntetiska sådana. Dödsfall där opioider funnits i kombination med alkohol har minskat under de senaste tio åren tillskillnad från opioider tillsammans med bensodiazepiner vilket ökat under samma tidsperiod. Detta kan vara ett tecken på att den senare kombinationen eventuellt har haft en inverkan på den totala ökningen av antalet narkotikadödsfall som skett⁷.

Riskbruk, missbruk och beroende

Läkemedelsberoende kan uppstå vid felaktig användning av ett beroendeframkallande läkemedel. I vissa fall, vid längre tids användning av bensodiazepiner respektive opioider, kan beroende uppstå även vid doser som ordinerats av läkare². I Missbruksutredningen från 2011 uppskattades antalet personer i Sverige med skadligt bruk eller beroende av läkemedel till 65 0008. Enligt undersökningen Vanor och Konsekvenser från 2013 bland individer i Sverige mellan 17-84 år uppfyllde 0,1 % av respondenterna kriterierna för missbruk och 0,5 % kriterierna för beroende av antingen receptbelagda sömnmedel eller lugnande läkemedel och/eller smärtstillande läkemedel. Detta utifrån frågor baserade på det diagnostiska verktyget DSM IV⁹.

Politik och lagstiftning

Hantering samt försäljning och förskrivning av läkemedel som innehåller narkotika regleras bland annat genom Läkemedelslagen (SFS 2015:315), Lagen om kontroll av narkotika (SFS 1992:860) samt i Läkemedelsverkets och Socialstyrelsens föreskrifter. I dessa finns beskrivet vem som får förskriva läkemedel och hur detta får ske. Försiktighet ska iaktas vid förskrivning av narkotiska läkemedel. Vidare regleras narkotiska läkemedel även av Narkotikastrafflagen (SFS 1968:64) liksom Varusmuggningslagen (SFS 1960:418).

Referenser

1. Läkemedelsverket, 2019. Narkotiska läkemedel. Senast granskad 2015-07-03
<https://lakemedelsverket.se/malgrupp/Halso—sjukvard/Forskrivning/Narkotikaklassade-lakemedel/> Hämtad: 2018-12-27
 2. Johansson & Wallhed Finn, 2012. Läkemedelsberoende – uppkomst och behandling. Sid. 98-113. I: Handbok i missbrukspsykologi – teori och tillämpning Fahlke, C (red) Liber AB: Malmö.
 3. Mattila-Evenden, M. Benzodiazepiner. Sid.225-239 I: Beroendemedicin 2015, Franck, J & Nylander, 1. (red). Studentlitteratur AB: Lund
 4. CAN (2019). Drogutvecklingen i Sverige 2019. Rapport nr 180. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
 5. Sundin E, Ramstedt M & Landberg J. (2018). Negativa konsekvenser av alkohol narkotika och tobak – en studie med fokus på beroende och problem från andras konsumtion. Rapport nr 174. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.
 6. Englund, A. Läkemedel. I: Skolelevers drogvänor 2018, Zetterqvist, M. (red). Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.
 7. Leifman, H. (2016). Drug-related deaths in Sweden – Estimations of trends, effects of changes in recording practices and studies of drugpatterns. Rapport nr 158. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.
 8. Statens offentliga utredningar (SOU) 2011:35 Bättre insatser vid missbruk och beroende. Slutbetänkande av missbruksutredningen. Statens offentliga utredningar: Stockholm
 9. Ramstedt M, Sundin E, Landberg J & Raninen J. (2014) ANDT-bruket och dess negativa konsekvenser i den svenska befolkningen 2013 – en studie med fokus på missbruk och beroende samt problem för andra än brukaren relaterat till alkohol, narkotika, dopning och tobak. Rapport nr 55. STAD (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem), Stockholms läns landsting och Centrum för psykiatriforskning, Karolinska Institutet: Stockholm.
- SFS nr 2015:315 Läkemedelslag. Socialdepartementet. Sveriges Riksdag
- SFS 1992:860 Lag om kontroll av narkotika. Socialdepartementet. Sveriges Riksdag.
- HSLF-FS 2016:34 Läkemedelsverkets föreskrifter om förordnande och utelämnande av läkemedel och teknisk sprit. Läkemedelsverket
- SFS nr 1968:64 Narkotikastrafflag. Justitiedepartementet L5. Sveriges Riksdag
- SFS 1960:418 Lag om straff för varusmuggling. Finansdepartementet S7. Sveriges riksdag

SENAST REVIDERAD 2019-06-17

Anna Englund

CAN

FAKTAGRANSKAD 2019-06-17

Cecilia Uvenman och Julia Barroso

Läkemedelsverket